

TRANSLATION AS SOCIAL ACTION. RUSSIAN AND BULGARIAN PERSPECTIVES

Zlateva, Palma (editora e traductora). *Translation as Social Action. Russian and Bulgarian Perspectives*. Londres: Routledge, 1993.

Desde sempre, a traducción foi unha actividade que gozou de grande prestixio en Rusia como medio de comunicarse co mundo, polo que moitos escritores e intelectuais daquel país a consideraron parte do seu traballo. Nos países do Leste europeo non se produciu un debate sobre a posibilidade da traducción como pasou en Occidente, o que en certa medida paralizou os estudos sobre esta actividade, xa que as investigacións sobre a traducción naqueles países se centraron máis en analiza-las traduccións que estaban feitas ca en discutir se era posible traducir. Froito destes estudio elaborouse un método de análise empírica.

Pero unha das máis importantes diferencias entre os estudos de traducción no Oeste e no Leste quizais sexa que neste último a traducción foi considerada unha actividade creativa, produto dun contexto socio-cultural onde o compoñente lingüístico, sen lle negaren a súa importancia intrínseca, se ve como parte inseparable do seu contexto histórico, social e cultural.

Outra das diferencias radica no intento de equilibrar teoría e práctica: nin se pretendeu establecer regras que puidesen aplicarse universalmente, nin tampouco se chegou a postular que o que se describía e analizaba fose irrelevante para os tradutores. E isto foi así debido á importancia que se lles deu no Leste ós aspectos psicolóxicos no proceso de traducción, que Occidente minimizou quizais por consideralo unha actividade secundaria, circunstancia que motivou que os tradutores cada vez se visen máis afogados pola tendencia á abstracción da teoría da traducción en Europa e América do Norte.

Neste libro, a profesora de inglés na Universidade de Sofía, Palma Zlateva, editou e traduciu trece traballos doutros tantos especialistas en traducción das escolas rusa e búlgara, todos eles cun denominador común: enténdese a traducción coma un feito social. A seguir, resumimos algúns deles:

En *Categories for the Study of Translation*, Anna Lilova sostén que a traducción é produto da historia e non da ciencia, e nace como resposta ás

demandas culturais, históricas e sociais específicas, polo que o sistema das diversas formas de traducción é dinámico (por exemplo, a traducción cinematográfica naceu froito dunha demanda artística). Deste modo, a autora establece diferentes categorías para o estudo da traducción: a *categoría funcional*, que estudia o proceso de diferenciación dos tipos de traducción como resultado de necesidades sociais continuas e estables. Consecuencia disto faise necesario basear calquera aproximación ó estudo da traducción no concepto histórico e social da cultura coma un todo, onde as demandas funcionais e os prerequisites nacionais son os que marcan a pauta do proceso de aparición, desenvolvemento e desaparición das diversas formas e xéneros de traducción; a *categoría xenética*, que pon en relación a conexión xenética entre a tipoloxía da traducción e a tipoloxía dos textos orixinais, polo que a xénese e desenvolvemento do sistema dos diferentes tipos de traduccións e a súa tipoloxía é unha función dos mutuos lazos culturais entre os pobos, e esta relación pode ser intercultural directa ou indirecta; a *categoría da estrutura e do contido*, que analiza o texto, a súa función comunicativa e o marco socio-cultural no que se encadra; a *categoría psicolóxica*, que estudia os aspectos do proceso en canto á súa produción e á súa recepción, e o grao de creatividade do traductor; por último, a *categoría lingüística*, que é a máis importante ó ser o “material de construción” da traducción, a entidade tanxible, presente tanto no orixinal coma no texto traducido.

Iliana Vladova estudia en *Essential Features and Specific Manifestations of Historical Distance in Original Texts and their Translation* a importancia do factor tempo na traducción. Ás veces este elemento provoca que se teñan que facer novas versións traducidas dunha obra, por quedaren as primeiras xa desfasadas, ou que se precise, nunha determinada lingua, editar versións actuais de textos arcaicos –a autora pensa que nesta circunstancia pode darse que os teóricos cheguen a manipularlos para adaptalos ás súas necesidades.

Neste traballo tamén se mantén que, no caso da traducción dunha obra que presenta uns referentes históricos que están moi lonxe do lector actual, débese adaptar aquela de forma que a recepción do texto traducido se aproxime o máis posible á recepción do texto de partida, pero intentando transmitir-la atmosfera do contexto histórico do orixinal e mante-lo ambiente histórico por medio dun modelo de lingua contemporáneo.

En *The Theory and Practice of Translation* Jakob Retsker defende que as equivalencias das “unidades de traducción” son moi escasas, polo que a Teoría da Traducción só pode establecer correspondencias funcionais que teñan en conta que a traducción de certas categorías semánticas depende da combinación de diferentes factores: o significado contextual, as transformacións léxicas e as características expresivas e estilísticas. Daquela, nos procesos de traducción actúan tres niveis de correspondencia: a equivalencia, a variante –ou correspondencia textual–, e as transformacións. A primeira actúa no nivel da “langue”, as outras dúas no nivel da “parole”.

O autor afonda na importancia da “variante” e cre que moitas veces o traductor, máis que substituír unha unidade de tradución polo seu correspondente equivalente, o que fai é crear unha variante en función da situación comunicativa na que se atopa. Esta situación non estaría determinada só polo traductor senón tamén polos posibles receptores; pero ademais hai certas restricións que delimitan a situación comunicativa, os factores sociais, históricos e políticos, que o traductor pode rexeitar ou aceptar adaptándose a elas.

Leonid Barkhudarov, verbo do termo “unidade de tradución”, di en *The Problem of the Unit of Translation* que este non é moi preciso, polo que sería mellor falar de “unidade de equivalencia translacional”, concepto que Roganova denominou “translema”. Tal como explica o autor, este é un tema moi polémico e complicado na Teoría da Tradución, sobre o que hai moitas opinións, incluída a que nega a súa existencia, e nin sequera se enxerga a unanimidade nos criterios para fixar esa unidade, nin tampouco unha orientación sobre se eses criterios se deben elaborar ben a partir da lingua de chegada ou da de partida, ben a partir de elementos de forma ou de contido.

O autor define a unidade de tradución como a “mínima unidade lingüística do texto orixinal que se corresponde cun equivalente no texto traducido” e afirma que esta pode ter unha estrutura moi complexa e que pode compoñerse de unidades máis pequenas, pero que estas non son traducibles de estaren separadas. Así mesmo, sostén que a unidade de tradución pode ser unha unidade en tódolos niveis da lingua, desde o nivel fonemático (cando se fai unha transcrición translacional), grafemático (na chamada transliteración translacional) e morfemático, ata o nivel da palabra, o das unidades fraseolóxicas, o da oración e mesmo ata o do propio texto.

En *A Note on Phrasemic Calquing*, Andrei Danchev afirma que, malia os tradutores se esforzaren ó longo da historia por non calcar certos elementos da lingua orixinal, nas súas traducións nótase unha tendencia a transmitir coloquialismos, modismos e frases feitas dunhas linguas a outras, feito que xa se observa desde a tradución da Biblia ás diferentes linguas de Europa. As posturas ó respecto sempre estiveron polarizadas entre aqueles que pensaban que ese “calco” era unha forma de enriquece-la lingua e de coñecer tamén novas culturas, e aqueloutros que opinaban que unicamente supuña unha contaminación con elementos foráneos. Con todo, tal como comenta Danchev, o que é innegable é que isto sucede e que, gracias á tradución, se chegan a estender modismos e frases feitas en moi diferentes linguas (pénse-se, por exemplo, no caso da expresión *lava-las mans*).

Tal como algúns autores suxiren, a fraseoloxía é fácil de “prestar” e entra nas linguas a causa da súa natureza expresiva, sendo ás veces o seu calco un factor fundamental no cambio lingüístico, neste caso estimulado por factores sociolingüísticos específicos. O autor explica que, por exemplo, en Bulgaria, a partir dos acontecementos políticos de 1989, produciuse un medre do prestixio do inglés e, como consecuencia, houbo unha adopción e

uso deliberados de calcos fraseolóxicos procedentes desa lingua, como indicativo de prestixio sociolingüístico e cohesión de grupo da xente que tiña coñecementos dela.

O último traballo recollido no libro que comentaremos aquí é *Norms in Translation*, de Vilen Komissarov, onde se introduce o debate das normas de tradución e a crenza de que non se poden dar normas xerais para toda a actividade translativa, debido á convicción de que, ó cabo, a tradución é unha actividade *sui generis*. Para o autor, o achegamento normativo á tradución foi sempre obxecto de crítica desde varios puntos de vista, sobre todo pola súa elevada incongruencia e pola incompatibilidade das súas recomendacións. Moitos dos principios da tradución, formulados como demandas que os tradutores deberían cumprir, convértense na práctica en principios incompatibles: por exemplo, dise que o traductor tense que cinguir *sensu stricto* ó contido do orixinal e por outra parte dise que ás veces hai que sacrificar certas partes en beneficio doutras.

O autor pensa que hai que facer obxeccións non ó intento de formular regras de tradución, senón máis ben ó intento de formular regras sen unha base teórica sólida, sobre todo cando a mesma noción de normas de tradución aínda non está ben definida. Komissarov aposta por unhas normas estilísticas e xenéricas como requisitos que debe cumpri-la tradución, para que se corresponda tanto coas funcións dominantes coma coas peculiaridades do tipo textual ó que pertence o orixinal.

Á parte dos traballos que acabamos de comentar, o libro complétase con artigos doutros autores, que citamos a seguir: *Essential Features and Specific Manifestations of Historical Distance in Original Texts and their Translation*, de Iliana Vladova; *Equivalence and Adequacy*, de Alexander Shveitser; *Comprehension, Style, Translation, and their Interaction*, de Margarita Brandes; *A Psychological Analysis of Translation as a Type of Speech Activity*, de Irina Zimmaya; *A Cognitive Approach to Translation Equivalence*, de Bistra Aleixieva; *Sense and its Expression through Language*, de Leonora Chernyakhovskaya e *Realia in Translation*, de Sider Florin.

O libro, en resumo, revélase de gran utilidade para coñecérmo-las tendencias que sobre a teoría da tradución se están a dar nos países do Leste. Nestes momentos, non se poden acantoa-los traballos que os teóricos deses países elaboran, se queremos avalia-la investigación e os avances que se están producindo nos estudos de tradución.

Gonzalo Constenla Bergueiro
Universidade de Vigo